

TAJUPLNÝ OSTROV ŠTĚSTÍ

KRÉTA
BEZ CESTOVKY

„Byl jsem šťasten, věděl jsem to. Pokud prožíváme štěstí, sotva jsme si toho vědomi. Až když přejde a pohlédneme za sebe, najednou si je uvědomíme – někdy jsme překvapeni, že jsme byli šťastni. Ale já jsem na tom krétském pobřeží prožíval štěstí, ale zároveň jsem věděl, že jsem šťasten. Nedozírné moře se prostíralo až k břehům Afriky. Často vál odtud horký jižní vítr scirocco, přicházející z dalekých žhavých pouští. Ráno vonělo moře melouny, v poledne se vypařovalo, zvedalo se a rýsovalo jako malá, nevyvinutá ženská prsa a večer zružovělé sténalo – hrálo všemi barvami, především vínovou, fialovou a temně modrou.“

(Nikos Kazantzakis: Alexis Zorbas)

VYKOPANÉ OTÁZKY

Žádný ostrov na světě není tak tajuplný a neklade tolik nezodpověditelných (či zatím nezodpovězených) otázek jako právě Kréta, v podstatě kolébka evropské civilizace. O tomto nevelkém ostrůvku, který má rozlohu asi jako Severočeský kraj, bylo napsáno nespočet knih – vědeckých studií, pseudovědeckých domněnek, beletrie i poezie, konají se o něm kongresy za účasti badatelů z celého světa, zaměstnává historiky, lingvisty, archeology, politology, geografy, ale i lékaře. Ti všichni se snaží zjistit, co je to vlastně zač –

ten malý kus země ve Středoziemním moři? Nikdo s určitostí neví, odkud se vzali a kdo byli původní obyvatelé, jak to, že před čtyřmi tisícovkami let stavěli nádherné paláce s klimatizací, jak a proč jejich civilizace zanikla, jaký vztah mají současní obyvatelé k těm původním a jak je možné, že se dožívají tak vysokého věku? Jaký je vztah mytologie k vykopávkám, které neustále pokračují a nasto-

lují nové a nové otázky? Opravdu existoval labyrint s bájnou obludou Mínótaurem? Může to být palác Knóssos? Je možné, že by odsud na prvním létajícím stroji odletěl Daidalos s lkarem? Jak je možné, že tenkrát se odívaly ženy do odvážných modelů, hodných dnešní Paříže? ...

Zanechme badatelům jejich tápání a vydejme se na Krétu jen tak. Vykoupat se v křišťálovém moři, spočinout na rozlehlých plážích, podívat se do vysokých hor i hlubokých jeskyní, projít se pomerančovnickovými háji a vinicemi, kolem klášterů a vesniček ztracených na náhorních planinách, vdechovat vůni tamaryšků, majoránky, tymiánu, rozmarýnu či dobromyslu, sednout si pod košaté olivovníky a dívat se na hvězdy, které jsou tady tak blízko!

STAŘEC A KVĚTINA

Byl vlahý podvečer, slunce ztrácelo svou žhavou sílu a v horské vísce, v taverně pod rozložitými kaštany, odpočívalo pár chlapů. Zastavili jsme, unaveni celodenní jízdou po památkách a pamětihodnostech, a sedli si na malé, typicky

řecké židličky s rozvrzanými nohami. Muži v černém, v bílých košilích a s černými penízkovými čelenkami uvázanými kolem hlavy se chvíli odmlčeli a zvědavě se na nás dívali. Bez zubé babky, které dřepěly opodál, zpozorněly a přestaly háčkovat nekonečné řetízky krajkových zbytečností. Dali jsme si frapé – ledovou lahodnou řeckou kávu, jakou nedokážou udělat nikde jinde na světě. Hostinský nám přinesl tu osvěžující dobrotu, muži se opět rozhovořili a ženám se rozkmitaly prsty s háčky a klubíčky bavlny. „K odpočinku patří i sklenka rakije,“ nekompromisně konstatoval hostinský, a už před námi stála malá karafa s jeho domácí pálenou specialitou. „Na zdraví,“ naznačili pozvednutím svých sklenic vesničané a pohostinně se usmívali. V čele jejich stolu seděl stařec s bílými vlasy a důstojným hustým knírem, tmavé oči mlčky upřené do dálky, na rtech nehybný vědoucí úsměv Mony Lisy. Jeho vrásčitá ošlehaná tvář vyzařovala klid a pohodu.

Upracované ruce občas pomalu zvedly sklenku s čirou pálenkou a rozpraskané rty upily tekutého slunce. Fascinoval mě. Nejen tím, jak vypadal a jak impozantně působil pouhým svým bytím na ostatní kolem, ale tím, že měl za uchem rozkvetlý červený karafiát. Jen tak, pro radost ze života, z krásy obyčejné květiny. „To je náš starosta, bude mu devadesát,“ pošeptal mi majitel taverny, „světoběžník“, který ovládal pár anglických slov.

Vždycky, když si vzpomenu na Krétu, vybaví se mi právě ten stařešina a jeho květina. Právě on je pro mě ztělesněním tohoto záhadně krásného ostrova.

CESTOU NECESTOU

Kréta je svým tvarem taková nudlička. Od západu na východ měří dvě stě padesát kilo-

metrů, napříč nejvíce šedesát. Návštěvníci, kteří sem míří poprvé, zůstávají zejména na severním pobřeží. Pláže jsou tu rozlehlé a vstup do moře pozvolný. Právě na severu je největší koncentrace hotelů, zábavních podniků a koneckonců jsou tu i nejvýznamnější historické památky. Každé městečko tu má svoji zvláštní atmosféru, tržiště, kostel, ulici paláců i křivolaké stinné uličky řemeslníků, taverny, kavárničky i cukrárny plné přesladkých sladkostí, rodinné penziony i luxusní hotely přímo na pobřeží. Na západě najdete vysoké Bílé hory, na východě severního pobřeží zase pláže s palmami, hodné Karibiku. Jižní pobřeží Kréty je opuštěnější, divočejší, romantičtější. O co je tu méně turistických vymožeností, o to více malebných rybářských vísek.

Mezi severním a jižním pobřežím se rozprostírá krajina plná překvapení – rodiště nejvyššího boha Dia či malíře El Greka – počínaje planinou tisíců mlýnů přes nejzachovalejší antické památky až po rozsáhlé vinice se sluncem nalitými hrozný, divoce rostoucí pomerančovničky či nespočetná stáda koz a ovcí.

Původní vesničky s lidmi, kteří nikdy nebyli ani v „okresním“ městě, kláštery s pravoslavnými mnichy, ženy tkající přímo na ulici koberce nejružnějších barev a vzorů, osamělé kamenné statky, cedrové a dubové háje, vůně tymiánu, kmínu a fenyklu, hospůdky, které nemají ponětí o existenci mistra Propera, ale o to více v nich chutná.

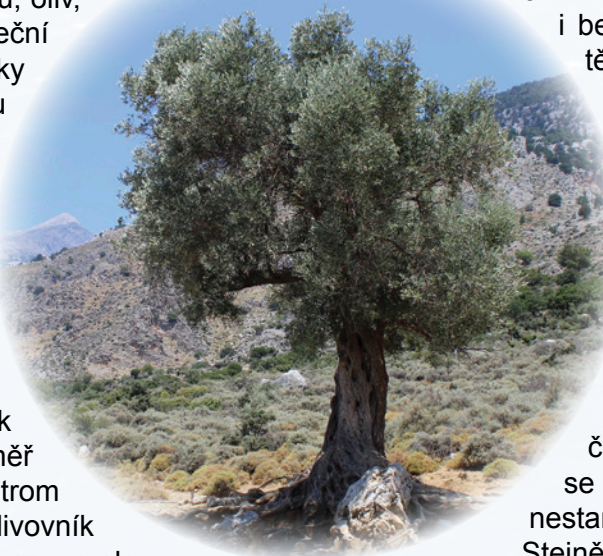
To všechno je Kréta – a ještě mnohem více.

STROM ŽIVOTA

Olivovníky, olivovníky, olivovníky... Na Krétě je jich pětadvacet milionů, takže na jednoho obyvatele připadá padesát olivových stromů. Jsou všude, kam se podíváte. Podivuhodně zkroucené šlachovité pevné barokní kmeny se stříbrošedými korunami třepotavých listů, s plody, které jsou u zrodu jedné z nejcennějších tekutin – olivového oleje. Není totiž všechno olivový olej, co se jako on tváří. Olivovník a jeho olej byly v historii vždy symbolem prospe-

rity a bohatství. Od ostatních olejů se ten olivový panenský liší tím, že není ani chemicky, ani tepelně upravován. Ten nejlepší se pozná podle nazelenalé či hnědozelené barvy. Na jeden litr je potřeba pět kilogramů oliv, jeho výroba je náročná a drahá. Právě tato tekutina, v podstatě čistá ovocná šťáva, je základem odpovědi na otázku, proč se Kréťané dožívají tak vysokého věku? Vědci a lékaři báдали, zkoumali a testovali, a zjistili, že základem dlouhověkosti ostrovanů je jejich jídelníček. Vznešeně to nazvali „krétská dieta“. Skládá se z ovoce, zeleniny, vína, sýrů, oliv, ryb a olivového oleje. Srdeční a cévní choroby tu prakticky neznají, stejně jako řadu druhů rakoviny zažívacího ústrojí. Kréťané ročně spotřebují na osobu dvacet litrů olivového oleje – v naší republice máme spotřebu 16 litrů rostlinných olejů na osobu, ovšem ten olivový je mezi nimi zastoupen tak malým dílem, že je to téměř neměřitelná položka. Strom života – jak Kréťané olivovník nazývají – ovšem nedává pouze plody. Zbytky oleje se vyvaňují na mýdlo a zbytky dřeně a masa oliv se vrací do země jako hnojivo. Z tvrdého dřeva se stavějí domy, dělá se z nich nábytek i náradí, předměty užitečné i krásné. Ostatně holubice, vypuštěná z archy Noemovy, aby se podívala, zda už je konec katastrofy, se vrátila na loď právě se snítkou olivovníku v zobáčku. Od té doby je oliva také symbolem vítězství a slávy.

NAJDEME ODPOVĚĎ?

„Kréťané nejsou Řekové“ – tvrdí jeden z nejslavnějších zdejších rodáků, spisovatel Nikos Kazantzakis. Jeho kniha Alexis Zorbas, podle níž byl natočen jeden z nejúžasnějších filmů v historii kinematografie, je situována právě na Krétu. Kréťané ztělesňují spojení východní a západní kultury a jejich povahy jsou pro Evropany v mnohém nepochopitelné. Poznáte to už při první návštěvě ostrova. Je až neuvěřitelné, jak jsou pohostinní a milí, mírumilovní, usměvaví i bezelstní. Po staletí museli těžce bojovat za svobodu proti okupantům ze všech světových stran. Přesto jsou schopni se s vámi rozdělit o poslední kousek sýra či chleba. S otevřenou náručí vás uvítají u svého stolu, a přicházíte-li v míru, jste během několika chvil jako ten nejdůležitější člen rodiny. Něco takového se vám jinde ve Středomoří nestane.

Stejně jako my, odchovaní konzumním stylem života, těžko chápeme jejich životní filozofii, která složitě nebádá nad smyslem života, ale prostě ho žijí na plné pecky, tak oni zase nemohou pochopit cizince. Proč se smaží na sluníčku, když ve stínu je tak příjemně? Proč jedí hranolky, hamburgery a pizzu, když bílý sýr s bazalkou a tymiánem, olivy, chleba a víno jsou to pravé? Proč tráví večery na hlučných diskotékách, když nejlepší je posedět pod hvězdnou oblohou a tiše se dívat s někým, koho mám rád, na příboj, lesklý jako ušlechtilé stříbro, popíjet vínko a lehounce se usmívat?

Možná svůj vztah k životu mají zakódován v genech těch desítek a desítek generací, které žily od dob, kdy jejich předkové stavěli obří paláce s koupelnami plnými vonných olejů.

Která cesta života je lepší? Mít mobil, počítač, tučné konto, rychlý vůz a značkový „ohoz“, nebo mít prostě jen chleba, trochu vína a květinu za uchem?

A je tu další z nekonečného množství otázek, které tento tajuplný ostrov klade.

Najdeme někdy odpověď?

Karin Stružková

